

УДК 681.121

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ЗМІНИ РІВНЯ ЗАМКОВОЇ РІДИНИ В УСТАНОВКАХ ДЗВОНОВОГО ТИПУ НА ТОЧНІСТЬ ВІДТВОРЕННЯ ОБ'ЄМУ ГАЗУ

© Мельничук С. І., 2002

Івано-Франківський державний центр стандартизації, метрології та сертифікації

Проведено аналіз поведінки замкової рідини в процесі опускання мірника дзвонів у установку з метою оцінки впливу рівня цієї рідини на точність відтворення об'єму та об'ємної витрати газу.

При опусканні мірного елемента в дзвоних установках задання об'єму та об'ємної витрати газу (рис. 1) відбувається занурення стінок циліндричного мірника 1 в замкову рідину 3 витіснювача 2, в результаті чого рівень останньої піднімається. В результаті така зміна рівня може приводити до зростання похибки відтворення об'єму і об'ємної витрати газу.

Об'єм газу, витісненого дзвоним мірником, визначається висотою опускання останнього та його геометричними розмірами і, як доведено [1], підвищенням рівня замкової рідини у витіснювачі.

При опусканні дзвону 1, з початкового рівня $I-I$, на висоту H величина дійсного об'єму витісненого повітря визначається як сума об'ємів [1]:

$$V_{\text{д}} = V + \Delta V,$$

де $V = \pi \cdot d^2 \cdot H / 4$ - об'єм газу, витіснений дзвоном при опусканні; $\Delta V = \pi \cdot (d^2 - d_{\text{вит}}^2) \cdot \Delta H / 4$ - об'єм замкової рідини, витіснений зануреною частиною стінки дзвону, що знаходиться між внутрішнім циліндром витіснювача та дзвоном.

Одним із недоліків запропонованого [1] підходу до визначення об'єму витісненого газу є максимальне спрощення графічної моделі досліджуваної установки. Таким чином в [1] розглянуто роботу окремо взятої частини системи рис. 1, а не системи в цілому (рис. 2).

Так, згідно [1], похибка ΔV , що обумовлена зміною рівня рідини у витіснювачі, залежить від глибини занурення дзвону та товщини його стінок.

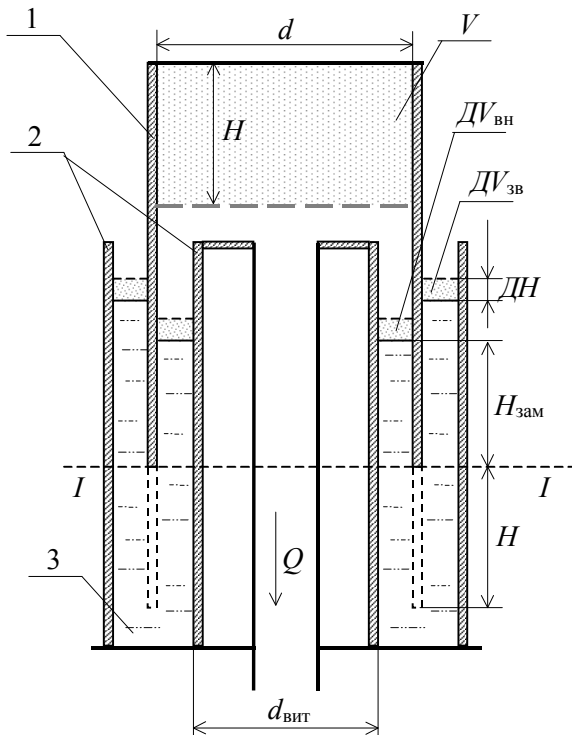

Рис. 1. Спрощена графічна модель установки дзвонів у установку

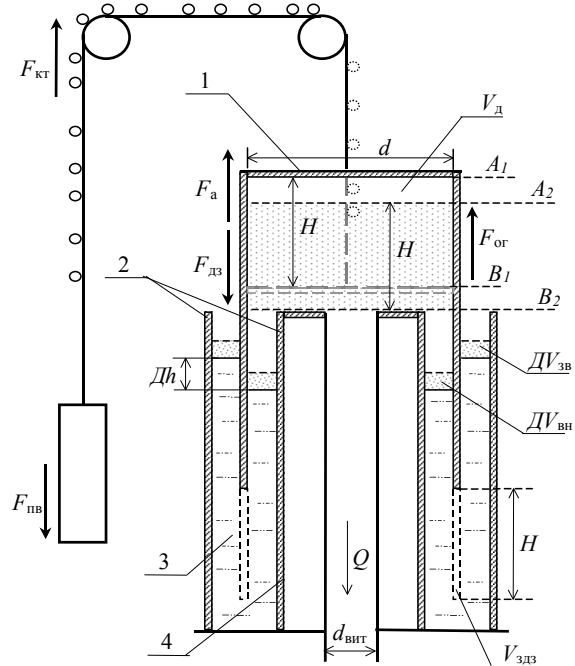

Рис. 2. Розширена графічна модель установки дзвонів у установку

Доцільно зазначити, що при опусканні мірника системою стабілізації забезпечуються незначні коливання тиску в піддзвоновому просторі від заданої величини (рис. 3).

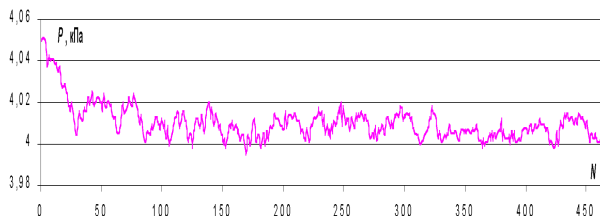

Рис. 3. Експериментальні дані зміни перепаду тиску газу під дзвоном в процесі його опускання

Таким чином перепад рівню замкової рідини Δh між внутрішнім та зовнішнім поверхнями стінок дзвону можна вважати постійною величиною (рис. 2), отже витіснена стінками мірника замкова рідина підніметься на однакову висоту ΔH по обидві сторони стінок дзвону (рис. 1).

Об'єм стінок дзвону, який витісняє замкову рідину, величина постійна, яка в більшості випадків не перевищує 2 % від витісненого геометричного об'єму дзвонового мірника [4].

В такому випадку розподіл об'ємів, що заповнюються замковою рідиною всередині та зовні мірника, буде неоднаковим і при постійному перепаді Δh залежатиме тільки від співвідношення площ внутрішньої $S_{вн}$ та зовнішньої $S_{зв}$ поверхонь. Отже суттєвого зменшення похибки, що обумовлена зміною рівню рідини у витіснювачі, можна досягти за умови, що

$$(S_{вн}/S_{зв}) \rightarrow 0.$$

Зміна об'єму $\Delta V_{вн}$, по відношенню до загального об'єму $V_{здз}$ замкової рідини, що витісняється стінками дзвонового мірника, в залежності від співвідношення $(S_{вн}/S_{зв})$ подано на рис. 4.

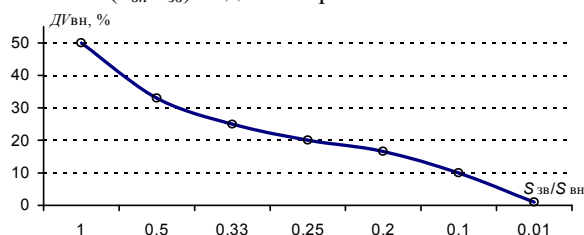

Рис. 4. Зміна об'єму замкової рідини в піддзвоновому просторі в залежності від співвідношення площ

$$S_{вн}/S_{зв}$$

Аналізуючи отримане можна зробити висновок, що наявність внутрішнього циліндра 4, який забезпечує зменшення об'єму рідини, потрібної для заповнення витіснювача, приводить до зменшення похибки, яка обумовлена зростанням рівня замкової рідини в піддзвоновому просторі.

Іншим недоліком розглянутого в [1] підходу є

вибір статичного режиму роботи для аналізу роботи установки, що приводить до неврахування ряду впливових факторів.

Оскільки при проведенні експериментів витіснений дзвоновим мірником об'єм газу приводять до нормальних умов, в такому випадку об'єм газу в ємності визначається не тільки її геометричними розмірами (d, H тощо), а також температурою (t) і тиском (P).

Доцільно зазначити, що усі вимірювання проводяться тільки при усталеному режимі роботи установки, тобто на ділянці, де відсутні перехідні процеси, а також при дотриманні наступних умов [2]:

- температура навколишнього та робочого середовищ становить 20 ± 2 °С;
- зміна температури повітря, що витісняється за час одного вимірювання не більше $0,5$ °С;
- зміна температури повітря в приміщенні не більше 2 °С протягом 8 годин та не більше $0,5$ °С протягом 1 години;
- відносна вологість навколишнього повітря не повинна перевищувати 80 %.

Фактично в динамічному режимі температурна стабілізація забезпечує флуктуацію температури $\pm 0,12$ °С за час одного вимірювання, що дозволяє знехтувати температурним розширенням повітря.

Величина тиску газу в піддзвоновому просторі визначається балансом сил, прикладених до дзвонового мірника (рис. 2):

$$F_{дз} + F_{кт} = F_{пв} + F_a + F_{ог},$$

де $F_{пв} = m_{пв} \cdot g$ і створюється вагою протизваги, постійна величина; $F_{кт} = m_{кт} \cdot g$ і створюється вагою компенсаційних тягарців (змінна величина, закон зміни якої підбирається так, щоб мінімізувати коливання тиску під дзвоном); $F_{дз} = m_{дз} \cdot g$ і створюється вагою дзвонового мірника (постійна величина); $F_a = \rho_{зр} \cdot V_{дз} \cdot g$ і зумовлене виштовхувальною властивістю рідин (змінна величина, яка рівномірно зростає із зануренням дзвону в замкову рідину); $F_{ог}$ – сила опору, що створюється газом в піддзвоновому просторі.

Зусилля $F_{ог}$ можна розкласти на дві складові:

$$F_{ог} = F_{оп} + F_{\Delta V_{вн}},$$

де $F_{оп}$ - опору, що створюється при протіканні газу через отвір ($d_{внт}$). Якщо розглянути вихідний отвір, як звукуючий пристрій, то витрата газу, що витісняється дзвоновим мірником, визначається з наступним чином [3]:

$$Q = 0.2109 L \cdot d_{t=20^{\circ}C}^2 \cdot \varepsilon \cdot K_{t=0^{\circ}C}^2 \cdot \sqrt{\frac{(\Delta P \cdot 10197)(P \cdot 10197)}{\rho_n \cdot T \cdot K}},$$

де L - коефіцієнт витрати для обраного типу діафрагми; $d_{t=20^{\circ}C}$ - діаметр отвору діафрагми при температурі 20 °С; ε - коефіцієнт розширення газу; $K_{t=0^{\circ}C}$ - множник на теплове розширення матеріалу діафрагми; ΔP - перепад тиску газу на діафрагмі; P - абсолютний тиск газу; ρ_n - густина сухого газу в норма-

льних умовах; T - температура газу; K - коефіцієнт стискуваності газу.

Таким чином усі параметри звужуючого пристрою, крім ΔP та P , при усталеній температурі є постійними величинами, котрі залежать тільки від конструктивних особливостей установки. Отже при забезпеченні постійних значень параметрів ΔP та P можна вважати, що опір, який створюється умовною діафрагмою, є постійною величиною.

$F_{\Delta V_{BH}}$ виникає внаслідок заповнення замковою рідиною частини простору під дзвоном, і є змінною величиною, яка рівномірно зростає із зануренням дзвону.

Оскільки в більшості випадків відношення площ поверхонь $(S_{зв}/S_{вн}) \leq 1$, то об'єм, який заповнює замкова рідина в піддзвововому просторі знаходиться в межах $1\% \leq \Delta V_{BH} < 2\%$ від робочого геометричного об'єму дзвонного мірника.

Таким чином максимальне збільшення тиску газу під дзвоном, яке зумовлюється повним зануренням стінок робочої частини мірника в замкову рідину, при відсутності компенсаційної системи визначається з наступного виразу:

$$P_1 = P_0 \cdot \frac{V_0}{V_0 - \Delta V_{BH}},$$

де P_1 - тиск газу під дзвоном після зміни рівню замкової рідини; P_0 - тиск газу під дзвоном до зміни рівня замкової рідини; V_0 - геометричний об'єм дзвонного мірника; ΔV_{BH} - об'єм, що заповнює замкова рідина.

Враховуючи, що $\Delta V_{BH} < 2\%$ отримаємо, що

$$P_1 = 1.0204 \cdot P_0.$$

Звідси максимальне збільшення тиску газу в піддзвововому просторі, яке виникає в наслідок зростання рівню замкової рідини, не перевищує $\Delta P^* < 2,04\%$ від початкової величини.

Порівнюючи рівномірне зростання тиску ΔP^* з поточними коливаннями тиску газу ΔP_{var} ($\pm 0,5\%$) під дзвоном, які не згладжує компенсаційна система, можна зробити висновок, що об'єм газу, який витісняється за рахунок коливань дзвонного мірника, співрозмірний з об'ємом, який повинен витіснятися замковою рідиною.

Фактично об'єм стінок мірника, які занурюються в замкову рідину, в більшості випадків знаходиться в межах від 0,9 до 1,5% від робочого геометричного об'єму, тобто при відношенні площ $(S_{зв}/S_{вн}) \approx 1$ витісненій замковою рідиною об'єм $0,45\% \leq \Delta V_{BH} \leq 0,75\%$, що зумовлює зростання тиску в піддзвововому просторі в межах $0,91\% \leq \Delta P^* \leq 1,52\%$.

Оскільки при приведенні об'єму витісненого газу до нормальних умов коливання тиску ΔP_{var} , які приводять до витіснення додаткового об'єму газу, не враховуються, оскільки вони знаходяться поза

межею чутливості системи, то врахування зростання тиску ΔP^* , який є наслідком зростання рівня замкової рідини, в даному випадку є недоцільним.

З іншого боку, нестабільність параметрів газу ΔP та P визначається тільки балансом змінних сил, прикладених до дзвонного мірника:

$$F_{KT} = F_a + F_{\Delta V_{BH}}.$$

Стабілізація тиску під дзвоном в процесі його опускання здійснюється за допомогою стрічки з компенсаційними тягарцями, шківів з архімедовим профілем, чи інших пристроїв. Отже рівномірне зростання сил, що протидіють опусканню F_a і $F_{\Delta V_{BH}}$, компенсується змінним зусиллям системи стабілізації F_{KT} .

Іншими словами, вага дзвону із зануренням, повинна зменшуватись так, щоб компенсувати втрати об'єму (зростання тиску в піддзвововому просторі), який заповнює замкова рідина, а також повинна збільшуватись так, щоб компенсувати силу виштовхування замкової рідини.

Отже при опусканні мірного елемента на висоту H , з рівню A_1 до рівню B_1 , параметри газу t , ΔP та P в піддзвововому просторі суттєво не змінюються, що можна сказати і про параметри газу між рівнями A_2 та B_2 , який безпосередньо витісняється. Таким чином, якщо припустити, що газ який витісняє замкова рідина, витікає разом з газом з простору між рівнями A_2 та B_2 , то це повинно привести до зростання витрати і, як наслідок, перепаду тиску. Але параметри газу t , ΔP та P в процесі опускання мірника залишаються сталими, тобто витрата газу не зростає.

Одним з пояснень такого явища може бути уповільнення руху мірного елемента в процесі опускання, що повинно було б приводити до зменшення поточної витрати, яка фіксується давачем лінійного переміщення дзвонного мірника. Іншим є те, що витікання газу, витісненого замковою рідиною, можливе за умови витіснення еквівалентного об'єму з простору між рівнями A_2 та B_2 , що досягається за рахунок зменшення тиску(ваги) дзвонного мірника.

Таким чином питання впливу зміни рівня замкової рідини в динамічному режимі роботи на точність відтворення об'єму в діючих установках дзвонного типу не є однозначним і потребує проведення додаткових досліджень.

1. Пістун С. П., Бродин Ю. І. Дослідження впливу зміни рівня замкової рідини в дзвонних установках задання об'єму газу на їх точність // *Методи та прилади контролю якості*. – 2001. – № 7. – С. 125-127. 2. ДСТУ-3607-97. Лічильники газу побутові. Правила приймання та методи випробувань – К., Держстандарт України, 1998. – 24 с. 3. Комплекс вимірювальний "Флоукор". Технічний опис та інструкція по експлуатації ААРБ.421411.001 ТО – 58 с.

